

Produktaansprakelijkheid en de ontwikkeling van nieuwe producten

Mr. Drs. H. A. Ritsema en Drs. E. Piëst

1 Inleiding

Het ontwikkelen van nieuwe producten kan voor een onderneming van groot belang zijn. Nieuwe producten kunnen een bijdrage leveren aan de continuïteit van de onderneming. Aan het ontwikkelen van nieuwe producten zijn echter ook bepaalde risico's verbonden. In dit artikel zal worden ingegaan op één van deze risico's, namelijk het risico van produktaansprakelijkheid. Ter voorkoming van misverstanden moet allereerst worden opgemerkt dat produktaansprakelijkheid zich niet alleen kan voordoen ten aanzien van nieuwe producten. Ook ten aanzien van bestaande producten kunnen zich aansprakelijkheidsproblemen voordoen. Echter, bij het ontwikkelen van nieuwe producten – en ook nieuwe productieprocessen – dient ook met name aandacht te worden besteed aan de regelgeving met betrekking tot produktaansprakelijkheid. Dit geldt met name wanneer er wijzigingen in deze regelgeving worden doorgevoerd.

De relatie tussen produktontwikkeling en produktaansprakelijkheid zal in dit artikel centraal staan. Dit betekent dat zal worden nagegaan hoe in de verschillende fasen in het proces van de ontwikkeling van nieuwe producten rekening kan worden gehouden met het voorkomen van toekomstige produktaansprakelijkheidsclaims. Dit betekent dat – zoals hierna zal blijken – zoveel mogelijk moet worden voorkomen dat 'gebrekige' producten op de markt worden gebracht. De relatie tussen produktontwikkeling en produktaansprakelijkheid zal worden gezien tegen de achtergrond van de Richtlijn¹ van de Europese

Gemeenschap inzake de aansprakelijkheid voor gebrekkige producten. Uiterlijk eind juli 1988 hadden alle Lid-Staten hun wetgeving in overeenstemming met deze Richtlijn moeten brengen. Slechts een gering aantal landen is hier echter tijdig in geslaagd. In Nederland is het wetsontwerp dat de aanpassing van het Burgerlijk Wetboek moet regelen nog steeds in behandeling. Dit doet echter niets af aan het belang van de Richtlijn. Op basis van deze Richtlijn zal er binnen afzienbare tijd binnen de Gemeenschap een min of meer uniform systeem ten aanzien van de aansprakelijkheid voor gebrekkige producten bestaan.

De duidelijkheid zal zowel voor de consument als ook voor de producent toenemen. Doel van de Richtlijn is niet alleen het realiseren van een afdoende bescherming van de consument. De Richtlijn is evenzeer gericht op de harmonisatie van regelgeving op dit gebied. Een verbeterde bescherming van de consument kan tot gevolg hebben dat materieel zwaardere eisen worden gesteld aan ondernemingen. Eisen die kunnen leiden tot aanpassingen binnen de onderneming. Deze aanpassingen kunnen zowel betrekking hebben op de produktontwikkeling als op de feitelijke productie en marketing.

Mr. Drs. H. A. Ritsema studeerde algemene economie en Nederlands recht aan de Rijksuniversiteit Groningen. Doctoraal-examen in 1981. Werkzaam als universitair docent commercieel beleid en juridische aspecten, Faculteit Bedrijfskunde, Rijksuniversiteit Groningen.

Drs. E. Piëst is verbonden aan de Faculteit Bedrijfskunde van de Rijksuniversiteit Groningen met als vakgebied Strategisch Management. Vanaf juni 1990 werkzaam als hoofd strategische planning bij AVEBE te Veendam.

Internationaal opererende ondernemingen worden geconfronteerd met een veelheid van verschillende regelingen op dit gebied. Verschillen die eventueel kunnen leiden tot aanpassingen ten aanzien van bepaalde buitenlandse markten. Deze aanpassingen kunnen betrekking hebben op de zojuist genoemde aspecten. Zij kunnen echter ook betrekking hebben op contractuele relaties met buitenlandse afnemers of de mate waarin bepaalde risico's moeten worden verzekerd. De harmonisatie van regelgeving zal met name voor een internationaal opererende onderneming een duidelijke vooruitgang zijn. Immers, een twaalftal – voor een deel duidelijk verschillende – regelingen wordt vervangen door één uniforme regeling.

Hierbij moet echter een kanttekening worden gemaakt. Op een aantal punten laat de Richtlijn de Lid-Staten vrij om af te wijken van de regeling.² Hier blijkt iets van het compromiskarakter van de Richtlijn binnen het spectrum van de bestaande nationale regelingen. Een ondernemer zal zich in de toekomst echter ook nog steeds moeten oriënteren ten aanzien van eventuele verschillen in andere Lid-Staten.³ Het betreft dan echter afwijkingen ten opzichte van eenzelfde grondpatroon.

Voor het leggen van relaties tussen produktaansprakelijkheid en produktontwikkeling is het allereerst noodzakelijk in te gaan op de beide afzonderlijke elementen van deze relatie. In paragraaf 2 zal worden ingegaan op produktaansprakelijkheid in het kader van de Europese Richtlijn. De belangrijkste aspecten uit de Richtlijn worden in deze paragraaf belicht.⁴ De produktontwikkelingscyclus zal in paragraaf 3 kort aan de orde komen. In paragraaf 4 zal dan worden gezien welke fasen uit de produktontwikkelingscyclus met name mogelijkheden bieden ter voorkoming van aansprakelijkheidsclaims. Paragraaf 5 zal de conclusies van dit artikel bevatten.

2 Produktaansprakelijkheid

2.1 Algemeen

Produktaansprakelijkheid heeft betrekking op de relatie tussen een persoon, die door toedoen van een gebrekkig produkt schade heeft geleden (de

gelaedeerde) en de producent van dat produkt. Deze gelaedeerde kan iemand zijn die het produkt zelf heeft gekocht. Het kan echter ook iemand zijn die 'toevallig' met het produkt in aanraking komt. Een fles frisdrank, bijvoorbeeld, kan onverwacht exploderen. Hierbij kan de koper van deze fles frisdrank gewond raken. Een familielid of toevallig aanwezige kennis kan echter ook het slachtoffer zijn. Verder kunnen zaken, die eigendom zijn van deze personen, beschadigd raken. Tussen gelaedeerde en producent zal in het algemeen geen contractuele band bestaan. De Nederlandse wet kende als zodanig geen speciale regeling voor produktaansprakelijkheid. Een eventuele eis tot schadevergoeding diende te worden gebaseerd op een actie uit onrechtmatige daad.⁵ In beginsel dient de gelaedeerde hierbij te bewijzen dat aan de voorwaarden voor een dergelijke actie is voldaan. Dit betekent onder andere, dat hij moet aantonen dat er sprake is van 'schuld' van de zijde van de producent. In een samenleving die wordt gekenmerkt door massaproductie, wil dit nogal eens problemen opleveren. Het zal dan immers voor een individuele consument niet eenvoudig zijn aan te tonen dat een producent – waarvan hij ook nog eerst de identiteit moet achterhalen – fout of onzorgvuldig heeft gehandeld. Overigens is het wel zo dat deze eis in de Nederlandse praktijk door de rechter duidelijk is gerelativeerd.⁶ Op basis van de Europese Richtlijn zal ook in de Nederlandse wetgeving een specifieke regeling met betrekking tot de aansprakelijkheid voor gebrekkige produkten worden ingevoerd.

Produktaansprakelijkheidsclaims kunnen zich in beginsel ten aanzien van elk produkt voordoen. Eén van de meest bekende voorbeelden is de zogenaamde Softenon-affaire. Het gebruik van het medicijn Softenon door zwangere vrouwen leidde tot een groot aantal geboorte-afwijkingen. Deze affaire uit de jaren zestig kan worden beschouwd als een soort katalysator met betrekking tot de bewustwording rond produktaansprakelijkheid. Andere Nederlandse voorbeelden hebben betrekking op produkten zoals auto's, warmwaterkruiken, isolatiemateriaal, flessen, enzovoort. Recentelijk zijn ook weer geneesmid-

delen – zoals bijvoorbeeld Halcion – onderwerp van juridische procedures.⁷

2.2 Risico-aansprakelijkheid

Op basis van de Richtlijn is een producent aansprakelijk voor de schade, veroorzaakt door een gebrek in zijn produkt.⁸ Van belang is dat in de Richtlijn het begrip 'schuld' niet wordt genoemd. Waar voor het intreden van aansprakelijkheid tegen een derde – dat wil zeggen iemand waarmee geen contractuele band bestaat – veelal het vereiste van 'schuld' wordt gesteld, geldt deze eis hier niet. Met andere woorden: in de Richtlijn is sprake van een aansprakelijkheid zonder schuld. Een situatie die wordt aangeduid met de benaming risico-aansprakelijkheid.⁹ Voor de producent betekent dit dat hij ook aansprakelijk kan worden gesteld indien hij geen fouten heeft gemaakt tijdens het proces van ontwerp, productie en distributie van het produkt. Het is niet meer van belang of het gebrek in het produkt al dan niet kan worden beschouwd als het gevolg van een door de producent gemaakte fout.

2.3 Produkt en producent

Voor een goed begrip van de regeling is het noodzakelijk om zich te realiseren dat deze een ruime invulling geeft aan de begrippen produkt en producent. Dit blijkt met name indien men de betrokken artikelen uit de Richtlijn¹⁰ in onderlinge samenhang beziet. Een produkt is elk roerend goed, uitgezonderd landbouwgrondstoffen en produkten van de jacht. Dit betekent in elk geval dat de Richtlijn niet kan worden toegepast op diensten. Een produkt kan echter vele vormen aannemen. Met name uit de omschrijving van het begrip producent blijkt ook dat het begrip produkt ruim moet worden opgevat. Onder een producent wordt allereerst verstaan de fabrikant van een eindprodukt, de producent van een grondstof en de fabrikant van een onderdeel. Verder wordt de zogenaamde 'quasi-producent' ook als producent onder de Richtlijn beschouwd. Een quasi-producent is iedereen, die zich als producent presenteert door zijn naam, zijn merk of een ander onderscheidingsteken op een produkt aanbrengt. Het gebruik van huismerken door een grootwinkelbedrijf dat de betrokken produkten

niet zelf produceert, kan dus leiden tot een aansprakelijkheid als producent. Verder kan ook de zogenaamde EG-importeur als producent aansprakelijk worden gesteld. Een EG-importeur is iedereen, die een produkt – eindprodukt, onderdeel of grondstof – in de Gemeenschap importeert. Import uit een andere Lid-Staat valt hier dus niet onder. Een dergelijke EG-importeur kan zelfstandig aansprakelijk worden gesteld. Indien geen van de zojuist genoemde producenten kan worden geïdentificeerd, kan zelfs de detaillist als producent aansprakelijk worden gesteld. Hij kan zich echter aan deze aansprakelijkheid onttrekken door aan te geven wie hem het produkt heeft geleverd.

2.4 Schade

Een produkt kan op vele manieren schade veroorzaken. Een auto kan bijvoorbeeld schade veroorzaken als gevolg van een defect remsysteem. Ten gevolge van dit defect rijdt de bestuurder van deze auto op een kruispunt een fietser aan en komt vervolgens tegen een geparkeerde auto tot stilstand. Deze auto raakt zwaar beschadigd. De fietser komt te overlijden. Eén van de passagiers in de auto raakt gewond. De auto zelf is total loss. De schade aan de auto – het gebrekkige produkt – wordt *transactieschade* genoemd. De regeling inzake de produktaansprakelijkheid heeft geen betrekking op de transactieschade. De regeling heeft alleen gevolg op de schade die is veroorzaakt door het gebrekkige produkt, de zogenaamde *produktschade*. Produktschade omvat zowel personenschade alsook zaakschade. Personenschade heeft betrekking op de schade door dood (de fietser) of schade door lichamelijk letsel (de passagier). *Zaakschade* betreft schade aan een ander produkt (de geparkeerde auto). Deze laatste vorm van schade – de zaakschade – komt alleen onder bepaalde voorwaarden voor vergoeding in aanmerking. Allereerst dient de beschadigde zaak gewoonlijk voor gebruik in de privé-sfeer te zijn bestemd (objectief criterium) en in het concrete geval ook daadwerkelijk hoofdzakelijk voor gebruik in de privé-sfeer bestemd te zijn geweest (subjectief criterium). Is de geparkeerde auto een bestelauto dan zal waarschijnlijk niet aan het objectieve criterium zijn voldaan.

Betreft het een normale personenauto uit de middenklasse dan betreft het inderdaad een produkt dat gewoonlijk in de privé-sfeer wordt gebruikt. Indien het echter in concreto de auto van een bloemist betreft, die met name wordt gebruikt om bestellingen te bezorgen, dan levert het subjectieve criterium problemen op. Alhoewel het hier een niet altijd even eenvoudig criterium betreft, dient te worden bedacht dat de regeling met name betrekking heeft op de bescherming van consumenten en hun eigendommen. In dit licht is het dan ook een begrijpelijk criterium.

Naast het criterium van gebruik in de privé-sfeer geldt nog een tweede eis. De schade komt namelijk alleen voor vergoeding in aanmerking voor zover deze meer bedraagt dan een franchise f 1263,85 (500 ECU). Het is nog geenszins een uitgemaakte zaak of het hier gaat om een drempelfranchise of een aftrekfranchise. In het eerste geval komt bij overschrijding de gehele schade voor vergoeding in aanmerking. In het tweede geval alleen de schade voor zover deze meer bedraagt dan de franchise. De Nederlandse regering gaat er voorsnog van uit dat het hier een drempelfranchise betreft. Het begrip zal echter in Europa op een uniforme wijze moeten worden uitgelegd. Dit betekent dat uiteindelijk door het Hof van Justitie zal moeten worden uitgemaakt of het hier gaat om een drempelfranchise dan wel een aftrekfranchise.

De uitdrukking *schade door een gebrekkig produkt* geeft ook reeds aan dat er sprake moet zijn van een causaal verband tussen de schade en het gebrek. Ook de beoordeling van de causaliteit – wanneer kan er worden gesproken van een causaal verband – zal uiteindelijk door het Hof van Justitie moeten geschieden.

2.5 Een gebrekkig produkt

Een produkt is gebrekkig indien het niet de *veiligheid* biedt die men ervan mag verwachten, alle omstandigheden in aanmerking genomen. Een aantal van belang zijnde omstandigheden wordt met name genoemd. Het betreft hier: de presentatie van het produkt, het redelijkerwijs te verwachten gebruik van het produkt en het tijdstip waarop het produkt in het verkeer werd gebracht.

Met nadruk moet erop worden gewezen dat echter ook andere omstandigheden een rol kunnen spelen bij de beoordeling van de gebrekkigheid.

Bij de beoordeling van de gebrekkigheid van een produkt speelt het begrip veiligheid een centrale rol. Het gaat om de veiligheid die het grote publiek mag verwachten van het produkt. Hieruit blijkt allereerst dat het niet van belang is of een produkt geschikt is voor het doel waarvoor het is gemaakt. Ook indien er sprake is van 'fitness for use' kan het produkt nog zeer wel gebrekkig zijn. Het kunnen vervullen van een bepaalde functie zegt nog weinig over de mate van veiligheid waarmee deze functie wordt vervuld. Door te refereren aan de veiligheidsverwachtingen van het grote publiek vindt een zekere mate van objectivering van het begrip veiligheid plaats. Het gaat dus met name niet om de veiligheidsverwachtingen van een specialist. Men dient echter te bedenken dat het niet altijd even eenvoudig zal zijn om aan te geven welke veiligheid het 'grote publiek' daadwerkelijk mag verwachten. Dit geldt bijvoorbeeld ten aanzien van produkten, die bij het grote publiek niet of nauwelijks bekend zijn. Mag het 'grote publiek' objectief gezien juist vanwege de relatieve onbekendheid van het produkt – en dus ook van eventuele gevaren – een relatief grote mate van veiligheid verwachten? Of mag men stellen dat ten aanzien van produkten die in het algemeen niet door consumenten worden gebruikt, geldt dat het 'grote publiek' relatief minder vergaande eisen aan de veiligheid van een dergelijk produkt mag stellen? Ook ten aanzien van bijvoorbeeld gebrekkige halffabrikaten – ook produkten in de zin van de Richtlijn – kan de concretisering van de veiligheidsverwachtingen van het 'grote publiek' problemen opleveren.

Er zijn verschillende factoren die de veiligheidsverwachtingen van het grote publiek kunnen beïnvloeden. Van de hierboven genoemde omstandigheden spreekt de presentatie van het produkt min of meer voor zich. Hiermee wordt bedoeld aan te geven dat het totale produktconcept moet worden beschouwd. Dit omvat niet alleen het fysieke produkt, maar evenzeer de verpakking, de reclame, de gebruiksaanwijzing,

enzovoort. De omstandigheid 'het in het verkeer brengen van het produkt' spreekt iets minder voor zichzelf. Hiermee wordt met name bedoeld te zeggen dat de veiligheidsverwachtingen moeten worden beoordeeld naar het moment waarop het produkt in het verkeer is gebracht. Het gaat dus uitdrukkelijk niet om de veiligheidsverwachtingen op het moment dat het gebrek zich openbaarde en schade veroorzaakte. Van belang is ook de bepaling dat een produkt niet als gebrek-kig mag worden beschouwd uitsluitend omdat nadien een beter produkt in het verkeer is gebracht. Let wel: 'niet uitsluitend'! Deze omstandigheid kan dus als zodanig wel een rol spelen bij de beoordeling van de veiligheid van een produkt.

3 Produktontwikkeling

Het regime dat door middel van de Richtlijn inzake produktaansprakelijkheid wordt geïntroduceerd betekent niet dat daarmee de mogelijkheden voor de producent om mogelijke claims te voorkomen of af te weren tot een nulpunt zouden zijn gedaald. Alhoewel het voor de aansprakelijkheid van de producent geen verschil maakt of een gebrek al dan niet op een fout zijnerzijds kan worden teruggevoerd, bestaat dit onderscheid in de praktijk natuurlijk wel degelijk. Dit betekent dat een producent allereerst preventieve acties kan nemen ten aanzien van gebreken die inderdaad ten gevolge van een fout zijnerzijds zijn ontstaan. De verschillende categorieën van fouten van een producent zullen hierna worden besproken. Daarmee wordt voor een gedeelte ook reeds de samenhang met het proces van produktontwikkeling duidelijk.

Preventieve actie – dat wil zeggen acties ter voorkoming van claims – is dus zeer wel mogelijk. Daarnaast bevat de Richtlijn een aantal mogelijkheden voor een producent om zich te verweren tegen een tegen hem ingediende claim. Slaagt hij in een dergelijk verweer, dan vervalt daarmee zijn aansprakelijkheid. Een aantal van deze verweren zal echter alleen succesvol kunnen zijn indien reeds tijdens het proces van ontwerp, productie en distributie rekening wordt gehouden met eventuele claims. Waarmee een ander aangrij-

pingspunt met het proces van produktontwikkeling in beginsel is gegeven.

Het ontwikkelen van een nieuw produkt omvat de volgende fasen:¹

- het identificeren van mogelijkheden;
- het ontwerpen van een nieuw produkt;
- het testen van een nieuw produkt;
- de introductie van een nieuw produkt;
- het managen van de levenscyclus van een nieuw produkt.

De identificatiefase heeft betrekking op het zoeken van nieuwe marktmogelijkheden en het genereren van nieuwe ideeën met betrekking tot deze nieuwe marktmogelijkheden. In de ontwerpfase zal de producent trachten te achterhalen hoe de consument het te ontwikkelen produkt zal waarderen. Een goede oriëntatie op de wensen van de consument maakt het voor de producent mogelijk te komen tot een ontwerp van het produkt dat zo goed mogelijk aansluit bij de preferenties van de consument. In de volgende fase – de testfase – zal de producent zich bezighouden met het feitelijk testen van het conceptprodukt en van de marketingstrategie met betrekking tot dit produkt. In de laatste fase wordt het nieuwe produkt daadwerkelijk op de markt gebracht. Hierbij kan dan nog een onderscheid worden gemaakt tussen de daadwerkelijke introductie en het verder managen van het produkt nadat het is geïntroduceerd.

In beginsel dient na elke fase een evaluatie van de resultaten van de betrokken fase plaats te vinden en dient een GO/NO GO beslissing te worden genomen ten aanzien van het ingaan van de volgende fase.

4 Produktaansprakelijkheid en produktontwikkeling

4.1 Algemeen

Zoals hierboven reeds werd gezegd, staat de aansprakelijkheid van de producent in beginsel los van de schuld van de producent. Dit betekent niet meer en niet minder dan dat de gelaedeerde niet hoeft te bewijzen dat er een dergelijke schuld bestaat. Veelal zal een gebrek in een produkt ech-

ter terug te voeren zijn op een fout die is gemaakt tijdens het proces van ontwerp, productie en distributie. Een beleid gericht op het voorkomen van produktaansprakelijkheidsclaims dient dan ook allereerst te zijn gericht op het voorkomen van de verschillende categorieën van fouten. Fouten die betrekking kunnen hebben op verschillende fasen uit het proces van produktontwikkeling. De fouten die door een producent tijdens het proces van produktontwikkeling kunnen worden gemaakt, zijn in te delen in volgende categorieën:

- a ontwerpfouten;
- b fabricagefouten;
- c instructiefouten.

4.2 *Ontwerpfouten*

Er is sprake van een ontwerpfout indien de producent tijdens het ontwerpen van een nieuw produkt een verkeerde afweging heeft gemaakt tussen de positieve en de negatieve eigenschappen van het produkt. Immers, veelal zal een produkt niet meer zijn dan een combinatie van positieve en negatieve eigenschappen. Waar het om gaat is dat er een zodanige afweging wordt gemaakt dat het uiteindelijke produkt nog voldoet aan de veiligheidsverwachtingen van het grote publiek. Een ontwerpgebrek kan zijn oorzaak vinden in een verkeerd ontwerp van het daadwerkelijke produkt, een receptuur of een produktwijze. Een dergelijke fout zal in het algemeen dan ook leiden tot series van produkten, die allemaal hetzelfde gebrek hebben. Hierbij hoeft het overigens niet zo te zijn dat er daadwerkelijk sprake is geweest van een fout van de producent. Een ontwerpfout kan ook ontstaan ondanks het feit dat de producent optimaal gebruik heeft gemaakt van de hem ter beschikking staande kennis en kunde. De vraag kan dan worden gesteld of in dergelijke omstandigheden ook kan worden vastgehouden aan de aansprakelijkheid van de producent. De Richtlijn doet dit niet. In de Richtlijn is namelijk het zogenaamde 'state of the art' verweer opgenomen. Dit verweer houdt in dat een producent niet aansprakelijk is indien hij bewijst dat het op grond van de stand van de wetenschappelijke en technische kennis op het tijdstip waarop hij het produkt in het verkeer bracht, onmogelijk was het bestaan van het gebrek te ontdekken. Met andere woorden:

het zogenaamde ontwikkelingsrisico komt niet voor rekening van de producent.

Het belang van deze bepaling moet niet worden overschat. Overschatting is niet op zijn plaats omdat aan het verweer nogal strikte eisen worden gesteld. Aan het door de producent te leveren bewijs worden zware eisen gesteld. Referentiekader is niet de wetenschappelijke en technische kennis waarover de producent feitelijk de beschikking heeft gehad tijdens het ontwerp van het produkt. Het gaat in beginsel om de – waar dan ook – aanwezige kennis op dit gebied. Hieruit valt ook reeds af te leiden dat een succesvol 'state of the art' verweer reeds tijdens de ontwerpfase en ook de testfase van het produkt bepaalde eisen stelt aan de producent. Immers, een eis tot schadevergoeding kan zich voordoen vele jaren nadat het produkt is ontwikkeld en getest. Wil een producent zich succesvol kunnen verweren tegen een claim dan zal hij moeten beschikken over documentatie met betrekking tot het ontwikkelen van het produkt. Op basis van een dergelijk dossier kan de producent dan eventueel trachten te bewijzen dat in casus een beroep op het 'state of the art' verweer inderdaad terecht is. Bij het ontbreken van deugdelijke documentatie zal het voeren van een dergelijk verweer aanzienlijk moeilijker worden.

Ten aanzien van het 'state of the art' verweer moet worden opgemerkt dat dit een van de punten is waarop individuele Lid-Staten een afwijkende regeling kunnen treffen. Dit betekent dat een Lid-Staat kan beslissen dat ook het ontwikkelingsrisico voor rekening van de producent komt. In Nederland is van deze mogelijkheid geen gebruik gemaakt.

Ten aanzien van het voorkomen en opsporen van ontwerpfouten kan met name ook de testfase in het produktontwikkelingsproces een belangrijke rol vervullen. Immers, in die fase is het mogelijk om op beperkte schaal de reacties van het publiek met betrekking tot het produkt te observeren. In die fase zal niet alleen aandacht noodzakelijk zijn voor de commerciële reacties van het publiek. Met name zal ook moeten worden

getracht informatie te verkrijgen over de manier waarop het publiek dit produkt gebruikt. Deze informatie kan dan worden gebruikt bij het beoordelen van de veiligheidsverwachtingen van het produkt. Vervolgens kan worden bezien of deze aansluiten bij de ideeën van de producent zoals die op dit punt in het produkt zijn verwerkt. Op basis van een confrontatie van deze beide elementen is dan eventueel nog een bijstelling mogelijk. Een bijstelling die dan kan leiden tot produkten met een grotere mate van veiligheid.

4.3 *Fabricagefouten*

De tweede categorie van fouten betreft de zogenaamde fabricagefouten. Deze categorie van fouten is met name gerelateerd aan de laatste fase van de produktontwikkelingscyclus, namelijk het daadwerkelijk managen van het produkt tijdens de produktlevenscyclus. Fabricagefouten hebben namelijk betrekking op fouten tijdens het produktieproces. Het gaat hier dus niet om fouten in het ontwerp van een produkt of het proces waarmee deze worden voortgebracht, maar om fouten tijdens het proces van produceren. Onder een fabricagefout wordt niet alleen begrepen een fout tijdens de produktie, maar evenzeer een fout tijdens de montage of de assemblage van een produkt. Een fout tijdens een produktieproces kan zowel een enkel produkt alsook een gehele serie gebrekkig maken. Fabricagefouten hebben dus in vergelijking met ontwerpfouten een meer incidenteel karakter. Voorzorgingen teneinde deze categorie van fouten te voorkomen zullen dan ook aan moeten sluiten bij de verschillende activiteiten tijdens het primaire proces. Hierbij moet dan met name worden gedacht aan tussentijdse controles alsook een eindcontrole met betrekking tot de kwaliteit en daarmee deels ook de veiligheid van de produkten. Een voorbeeld van een fabricagefout kan worden gevonden in het zogenaamde Ford-arrest.¹² Het betrof hier een fabricagefout aan de stuurinrichting waardoor een ernstig ongeluk werd veroorzaakt.

4.4 *Instructiefouten*

Instructiefouten vormen een derde categorie van fouten. Een categorie van fouten die niet mag worden onderschat. Dit geldt te meer daar de

Richtlijn de veiligheidsverwachtingen ook plaatst in het licht van de presentatie van het produkt. Er is namelijk sprake van een instructiegebrek indien een producent onvoldoende informatie verschaft over de negatieve eigenschappen van het produkt of over gevaren welke zijn verbonden aan het gebruik van het produkt. Instructies ten aanzien van het produkt kunnen van groot belang zijn bij het beïnvloeden van de veiligheidsverwachtingen van het grote publiek. Hiervoor is het allereerst noodzakelijk een zo goed mogelijke inschatting te maken van de veiligheidsverwachtingen zoals die leven bij het grote publiek. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van de informatie zoals die tijdens de verschillende fasen van het proces van produktontwikkeling kan worden verkregen. Hierboven werd reeds gewezen op het belang van de testfase bij het voorkomen van ontwerpfouten. Eenzelfde opmerking kan – mutatis mutandis – ook hier worden gemaakt. In de ontwerpfase zal bijvoorbeeld informatie noodzakelijk zijn met betrekking tot de perceptie van de consument van een bepaald produkt. Deze informatie kan de basis vormen voor de positionering van het nieuwe produkt. Deze informatie kan wellicht ook enige duidelijkheid verschaffen omtrent de veiligheidsverwachtingen van de consumenten en zodoende richting geven aan de instructies ten aanzien van het (gebruik van het) produkt. Ook kan bij het daadwerkelijk positioneren van het produkt rekening worden gehouden met de veiligheidsaspecten. Een voorbeeld van een instructiefout is te vinden in het Dakisolatiemateriaal-arrest.¹³ De fabrikant van het isolatiemateriaal had nagelaten via haar distributeurs voldoende te waarschuwen tegen de mogelijke schade van zogenaamde 'volledige hechting' bij gebruik van het materiaal. Ten gevolge van een 'volledige hechting' kon na verloop van tijd scheurvorming – met de daaraan verbonden schade – ontstaan.

5 **Slotopmerkingen**

Onderwerpen van produktaansprakelijkheid zijn onderwerpen die in beginsel elke functie binnen een onderneming betreffen. Het zijn zeker geen onderwerpen die alleen de juridische afdeling binnen een onderneming aangaan. De juridische

achtergrond van deze materie is onmiskenbaar. Het woord aansprakelijkheid staat daar welhaast garant voor. Het financiële aspect van produkt-aansprakelijkheid moge eveneens duidelijk zijn. Het commerciële element is eveneens duidelijk aanwezig. Vaak zal een claim niet bij de rechter terechtkomen. Vanuit commercieel oogpunt zullen veel ondernemingen er waarschijnlijk de voorkeur aan geven om tot een schikking met de gelaedeerde te komen. Een juridische procedure brengt immers niet alleen de nodige kosten en inspanningen met zich mee, maar kan evenzeer tot de nodige publiciteit leiden. Publiciteit die een negatieve invloed kan hebben op het imago van produkt of onderneming. Op grond van de bespreking van de verschillende categorieën van fouten blijkt eveneens het belang van de commerciële alsook de produktiefunctie.

Produktaansprakelijkheid is natuurlijk geenszins uitsluitend een ondernemingsinterne aangelegenheid. Bij het voorkomen en het eventueel afwikkelen van produktaansprakelijkheidsclaims zullen ook derden moeten worden ingeschakeld. Hierbij kan in eerste instantie worden gedacht aan het afdekken van de betrokken risico's door middel van het afsluiten van een verzekering welke ook de produktaansprakelijkheidsrisico's dekt.¹⁴ Ook de externe accountant zal in dit kader een rol hebben te vervullen. Dit geldt met name ten aanzien waarin de claims in de jaarrekening verwerkt moeten worden. Op basis van artikel 364 lid 1, Burgerlijk Wetboek 2 bestaat de verplichting om op de balans voorzieningen op te nemen met betrekking tot de op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten. In geval van een risico-aansprakelijkheid voor gebrekkige producten ontstaat het risico door het in het verkeer brengen van de producten.¹⁵ Immers, men kan niet verwachten dat er nooit een gebrekkig produkt door de onderneming op de markt zal worden gebracht. Zelfs de meest stringente voorzorgsmaatregelen zullen dit niet kunnen voorkomen. Overigens is het natuurlijk niet zo, dat het in het verkeer brengen van een gebrekkig produkt ook steeds tot een schadeclaim leidt. Het is zeer

wel mogelijk dat het gebrek zich niet openbaart, tijdig wordt onderkend of geen schade veroorzaakt. Verwerking van produktaansprakelijkheidsrisico's kan geschieden op basis van de dynamische methode. In geval van een concrete claim vindt ten laste van de dynamisch gevormde reserve een voorziening plaats (artikel 374 lid 1, Burgerlijk Wetboek 2).¹⁶

De regeling inzake produktaansprakelijkheid biedt een duidelijke basis voor consumenten die schade hebben geleden door een gebrekkig produkt om deze schade vergoed te krijgen. Echter, een consument zal veel meer zijn gebaat bij een situatie waarin hij geen beroep hoeft te doen op de regeling inzake de produktaansprakelijkheid. Een situatie dus waarin ondernemingen producten op de markt brengen die niet gebrekkig zijn. Een situatie, waarin in het geheel geen gebrekkige producten op de markt komen, is – zoals gezegd – ondenkbaar. Een vertaling echter van de eisen zoals die uit de regeling inzake de produktaansprakelijkheid kunnen worden afgeleid kan een positieve bijdrage leveren aan het minimaliseren van het aantal gebrekkige producten. Dit betekent met name dat in de verschillende fasen van het proces van produktontwikkeling rekening moet worden gehouden met deze eisen. Daarnaast – en zeker niet minder belangrijk – moet de informatie, die in de verschillende fasen van het proces beschikbaar komt, ook daadwerkelijk worden gebruikt in de onderneming. Op deze manier kan in de gehele onderneming en door alle functies een bijdrage worden geleverd aan het in de markt zetten van veilige producten.

Literatuur

- Aanpassing van het Burgerlijk Wetboek aan de richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen inzake de aansprakelijkheid voor producten met gebreken*, Wetsontwerp nr. 19 636.
- Brink, H. L., 'Van schuldaansprakelijkheid naar risico-aansprakelijkheid, wat betekent dat voor de jaarrekening?', *Maandblad voor Bedrijfsadministratie en -Organisatie*, nr. 1108/1109, 1989, pp. 186-189.
- Empel, M. van, H. A. Ritsema, *Aansprakelijkheid voor producten*, Kluwer/Fenedex, Deventer/'s-Gravenhage, 1987.

- Hondius, E. H., 'De EG-richtlijn van 25 juli 1985: op weg naar een Europees produktenaansprakelijkheidsrecht', *Tijdschrift voor Consumentenrecht*, nr. 3, 1989, pp. 137-148.
- Hoopen, M. M. ten, G. J. Rijken, 'De Halcion-Affaire', *Nederlands Juristenblad*, nr. 7, 1989, pp. 217-214.
- Kapteyn, P. J. G., P. VerLoren van Themaat, *Inleiding tot het recht van de Europese Gemeenschappen*, vierde druk, Kluwer, Deventer, 1987.
- Richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 25 juli 1985 betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der Lid-Staten inzake de aansprakelijkheid voor produkten met gebreken. *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen*, L210, 1985.
- Snijders, G. M. F., *Productveiligheid en aansprakelijkheid*, Kluwer, Deventer, 1987.
- Urban, Glen L., John R. Hauser, Nikhilesh Dholakia, *Essentials of New Product Management*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, NJ, 1987.
- Wassenaer van Catwijck, A. J. O. Baron van, *Produktenaansprakelijkheid*, W. E. J. Tjeenk Willink, 1986.

Noten

- 1 Een Richtlijn kenmerkt zich doordat zij voor elke Lid-Staat verbindend is ten aanzien van het te bereiken resultaat. De nationale instanties blijven echter zelfstandig bevoegd hiertoe vorm en middelen te kiezen. Zie verder bijvoorbeeld: Kapteyn en VerLoren van Themaat (1987), pp. 139-142.
- 2 Zie over deze afwijkingmogelijkheden voor individuele Lid-Staten: Van Empel en Ritsema (1987) pp. 62, 85 en 92.
- 3 Zie ten aanzien van de implementatie in de Lid-Staten bijvoorbeeld Hondius (1989).
- 4 Zie voor een meer gedetailleerde bespreking van de Richtlijn: Van Wassenaer van Catwijck (1986); Van Empel en Ritsema (1987); Snijders (1987).
- 5 Zie hierover nader bijvoorbeeld: Van Empel en Ritsema (1987), pp. 9-12.
- 6 Zie: Van Wassenaer van Catwijck (1986), pp. 2-3; Van Empel en Ritsema (1987), pp. 34-39.
- 7 Zie ten aanzien van Halcion: Ten Hoopen en Rijken (1989).
- 8 Artikel 1 Richtlijn.
- 9 Een situatie die in de Verenigde Staten wordt aangeduid met de term 'strict liability'.
- 10 Het betreft hier artikel 2 respectievelijk artikel 3 van de Richtlijn.
- 11 Zie bijvoorbeeld: Urban, Hauser Dholakia (1987).
- 12 Hof Amsterdam, 27 juni 1958, NJ 1958, 104.
- 13 Hof Den Haag, 7 december 1979, NJ 1981, 670.
- 14 Zie hierover nader: Van Wassenaer van Catwijck (1986), pp. 101-113; Van Empel en Ritsema (1987), pp. 115-117.
- 15 Zie hierover nader: Brink (1989)
- 16 Brink (1989), p. 188.

Het MAB vóór 50 jaar

A. F. Tempelaar

mei 1940

De redactie wijdt als volgt aandacht aan de fatale dagen van 10-14 mei 1940: 'Het algemeen belang eischt, dat alle Nederlanders hun arbeid hervatten en naar mogelijkheid de taak weer opnemen, die zij vóór de fatale dagen van den actieven oorlog hebben verricht.

Ook wij gaan voort.

Vooraf sta hier een woord van eerbiedige hulde aan hen, die bij den dapperen weerstand het leven lieten.

Zwaar getroffen is het economische leven in Nederland. Velen hebben moeten aanschouwen, hoe hun bedrijf en daardoor veelal hun bron van bestaan letterlijk vernietigd werd. Grote deelen van het samengestelde raderwerk van het verkeer zijn stukgeslagen. Tal van bedrijven zijn lam gelegd. Maar met voldoening, ja met trots, kan worden vastgesteld, dat het Nederlandsche bedrijfsleven niet versaat. Reeds wordt allerwegen de hand weer aan de ploeg geslagen. De wederopbouw van wat vernield is, is reeds ter hand genomen. De bedrijvigheid herleeft.

Ook van de accountants zijn er ongetwijfeld velen in hun bedrijf getroffen. Maar hun hulp zal voor den wederopbouw van ons economisch leven onontbeerlijk blijken en wij verwachten, dat met het herstel van het bedrijfsleven ook de in den kring der accountants toegebrachte schade spoedig zal zijn hersteld.'

Voorts deelt de redactie mede dat de uitgever, de heer J. Muusses 'er op gesteld is de verschijning van het MAB op den ouden voet te doen geschieden.'

A. F. Tempelaar, registeraccountant, was lid van de maatschap Dijker en Doornbos (rechtsvoorganger van Deloitte Dijker Van Dien) en vervulde vele functies in de beroepsorganisaties in binnen- en buitenland.